

ІСТОРИЧНІ НАУКИ

DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2019-11-75-19>

УДК 94(477):947.085»1942»

Репін І.В., Польцев І.В.
Національна академія сухопутних військ

НАСТУП ВІЙСЬК ПІВДЕННО-ЗАХІДНОГО ФРОНТУ ЧЕРВОНОЇ АРМІЇ В ТРАВНІ 1942 Р. НА ХАРКІВСЬКОМУ НАПРЯМІ

Анотація. Запропоновано короткий аналіз досліджень і публікацій що описують наступ військ Червоної армії на Харківському напрямку. Показаний основний замисел командування Південно-Західного напрямку на наступальну операцію військ Південно-Західного фронту в травні 1942 р., де акцентується увага на створення двох ударних угруповань. Описується хід бойових дій кожного ударного угруповання Червоної армії з 12 по 23 травня 1942 р звертається увага на розвиток подій, рішення командувачів фронтом і арміями, прорахунки в управлінні військами. Коротко представлено плани німецького командування і ведення бойових дій їх частинами і з'єднаннями. Описано дії гітлерівських військ зі створення обстановки і оточення частин і з'єднань Червоної армії. Запропоновані основні причини невдач наступу військ Південно-Західного фронту.

Ключові слова: напрям, фронт, операція, наступ, оточення.

Repin Igor, Poltsev Igor
National Academy of land forces

ATTACK OF THE SOUTHWESTERN FRONT FORCES OF THE RED ARMY ON MAY, 1942 IN THE KHARKIV DIRECTION

Summary. A brief analysis of studies and publications describing the advance of the Red Army troops in the Kharkov direction is offered. The basic intention of the command of the Southwest direction for the offensive operation of the troops of the Southwest Front in May 1942 is shown. Attention is drawn to the creation of two strike groups in order to defeat the Kharkov group of Germans, liberate the city and prepare a bridgehead for further advance in the direction of Dnepropetrovsk. The main blow was planned to strike from the Barvenkovsky bridgehead by the forces of the 6th Army and General LV Army Task Force. Bobkin. From the Volchansk district, a second strike was planned by the forces of the 28th Army and the divisions of the 21st and 38th armies adjacent to its strip. The strike groups of the 21st and 38th armies were tasked to advance, respectively, to the northwest and southwest, covering the flanks of the 28th army. The Kharkov operation from the south was entrusted to the troops of the Southern Front. This front was ordered to create a strong defense in the southern phase of Barvenkovsky's performance by the 57th and 9th armies. The course of the fighting of each strike group of the Red Army from May 12 to May 23, 1942 is described, the development of events, the decisions of commanders of the front and armies and their miscalculations in the management of the troops are shown. Attention is drawn to the reasons for the failure of the 6th Army Tank Corps to enter the battle on May 14, 1942, and to the echelon of success of the 28th Army. The plans of the German command for defense, the decision to regroup the forces, the course of the fighting of their units and the joints during the counterattack are briefly presented. The actions of Hitler's troops to create the environment and surroundings of units and units of the Red Army are described. The main reasons for the failure of the offensive of the Southwestern Front were suggested, namely: 1. The offensive of the Southwestern Front was an isolated, unsupported active action of the neighboring fronts. 2. Great miscalculations were made in the assessment of the forces and plans of the enemy. 3. The front headquarters in many cases acted unprofessionally. 4. Disadvantages in the management of the troops. 5. The rear was not clear enough. 6. Poor training of troops, their coordination and lack of combat experience.

Keywords: direction, front, operation, offensive, environment.

Постановка проблеми. У історіографії німецько-радянської війни існує величезна прогалина. Це бойові дії на території сучасної України і зокрема, кампанія 1942 року.

Після війни у радянській військово-історичній літературі описувалися перемоги Червоної Армії, проте соромливо умовчували про власні прорахунки і невдачі. І навіть зараз, через 77 років, ми мало що знаємо про оточення радянських військ в районі Ізюму і Барвенково [1, с. 189].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз джерельної бази та наукових праць, в яких розглядаються питання Барвенково-Харківської операції, свідчить про те, що в роботах українських військових істориків, мемуарних та іншого

роду творах до сьогодні не здійснена комплексна об'єктивна оцінка результатів даної операції. Частково згадуються ті трагічні події травня 1942 р. під Харковом в працях «Безсмертя. Книга Пам'яті України. 1941-1945» [2], І.Т. Муковського та О.Є. Лисенка «Звитяга та жертвовність: Українці на фронтах Другої світової війни» [3].

В той же час російські автори В. Бешанов [4] та К. Биков [5] в своїх роботах дають достатньо повну картину подій 1942 року.

У мемуарах таких воєначальників як Г.К. Жуков [6], А.М. Василевський [7], С.К. Тимошенко, І.Х. Баграмян [8]. Харківська битва описується гранично скупо, а в багатьох офіційних історичних працях [9; 10; 11] згадується у загальних рисах.

Причини умовчання з боку радянських і російських військових істориків полягає в тому, що Червона Армія програла тоді практично всі битви з вермахтом) [4, с. 2].

Керівники колишнього Радянського Союзу не бажали, щоб їм нагадували про крупний провал в роки війни і його причини. Всі причетні до неї, рятуючи себе, прагнули викреслити цю подію нашої історії і пам'яті народу.

Мета статті. Люди повинні знати минуле, щоб не повторювати помилок, знати істину, якою б гіркою вона не була. Завданням цієї статті є правдиве висвітлення ведення наступальної операції Південно-Західного фронту (ПЗФ) Червоної армії в травні 1942 року.

Планом операції передбачалося завдання двох ударів: одного з району Вовчанська і другого з Барвенківського плацдарму. Метою цих ударів був розгром харківського угруповання німців (6-у німецьку армію з групи армій «Південь»), звільнити місто і створити плацдарм для подальшого наступу в напрямку Дніпропетровськ [12, с. 469].

Головний удар намічалось нанести з Барвенківського плацдарму силами 6-ї армії (А) (командувач генерал-лейтенант А.М. Городнянський) і армійської оперативної групи генерала Л.В. Бобкіна. 6-а А (вісім стрілецьких дивізій (сд), чотири танкових бригади (тбр) і два танкові корпуси (тк)) отримала завдання наступати на Харків з півдня назустріч угрупованню військ, що наступали з району Вовчанська. Оперативна група Бобкіна (дві сд, кавалерійський корпус (кк) і тбр) ударом на Красноград повинна була забезпечити лівий фланг 6-ї А [13].

З району Волчанська планувався другий удар силами 28-ї А (командувач генерал-лейтенант Д.І. Рябишев) і дивізії 21-ї А і 38-ї А, які примикали до її смуги. 28-я А (шість сд, кк і чотири тбр) повинна була завдати удару в обхід Харкова з півночі і північного заходу назустріч 6-й А. Ударні угруповання 21-ї А і 38-ї А (командувачі генерали В.Н. Гордов і К.С. Москаленко) отримали завдання наступати, відповідно, на північний захід і південний захід, прикриваючи фланги 28-ї А [14].

Забезпечення Харківської операції з півдня було покладене на війська Південного фронту (командуючий генерал-лейтенант Р.Я. Малиновський). Цьому фронту було наказано створити міцну оборону на південному фасі Барвенківського виступу силами 57-ї А і 9-ї А, якими командували генерали К.П. Подлас і Ф.М. Харитонов [15].

12 травня. О 6 годині 30 хвилин, після годинної пристрілки цілей, почалася артилерійська підготовка атаки, а також оборона противника піддалася бомбовим і штурмовим ударам авіації. О 7 годині 30 хвилин ударні угруповання ПЗФ перейшли в наступ одночасно з Барвенківського і Старо-Салтівського плацдармів.

З'єднання 6-ї А і армійської групи генерала Л.В. Бобкіна, подолавши опір підрозділів 62-ї піхотної дивізії (пд) і 454-ї охоронної дивізії німців, просунулися на глибину 12-15 км і на фронті 36 км вийшли до другої смуги оборони, що проходила по західному берегу р. Орель. Форсувавши її передовими частинами, вони захопили на правому березі три плацдарми [16, с. 145].

Армійська група генерал-майора Л.В. Бобкіна до середини дня прорвала головну смугу обо-

рони гітлерівців просунулися на глибину 4-6 км. Командувач групою, для своєчасного розвитку тактичного успіху, ввів у битву 6-й кк. Стрімкі дії кавалеристів, якими командував генерал-майор А.А. Носков, позбавили противника можливості закріпитися на проміжних рубежах.

Увечері 12 травня і в ніч на 13 травня німецьке командування, прагнучі ліквідувати захопленій армійською групою плацдарм на р. Орель, ввело у бій додаткові сили і наполегливо били у стик двох армій ПЗ фронту. Темп наступу кавалерійського корпусу дещо знизився.

13 травня. Війська південного ударного угруповання Червоної армії просунулися ще на 4-8 км і завершили прорив другої смуги оборони німців.

Таким чином, за дві доби наступу тактична зона оборони противника була прорвана. Фронт прориву був розширений до 50 км. Згідно з планом операції, для стрімкого розвитку досягнутого успіху, 14 травня слід було вводити у битву 21-й і 23-й танкові корпуси 6-ї А. На жаль, це зроблено не було.

Причин відмови від розробленого раніше плану операції декілька. По-перше, до наміченого терміну рубіж введення двох танкових корпусів повністю захопленій не був. По-друге, командувач військами фронту вимушений був перенацілити авіацію 6-ї А (близько 100 літаків) на підтримку північного ударного угруповання, у фланг якого гітлерівці нанесли контрудар силами двох тд і однієї пд. Отже, при введенні танкових корпусів вони могли опинитися без авіаційної підтримки. По-третє, після введення в прорив ешелону розвитку успіху довелося би самостійно форсувати р. Берестову, не маючи переправних засобів. Відчувалася також нестача горючого [13].

Проте головною причиною слід вважати те, що командування ПЗ фронту переоцінило можливості своїх військ і недооцінило здатність гітлерівських військ до опору. У цій критичній, для німецького командування обстановці, воно проявило завидну рішучість і зробило усе можливе для зміцнення оборони, зокрема, різко активізувало дії авіації. Командувач 6-ю А генерал Паулюс, не чекаючи остаточного зосередження в Харкові 305-ї пд, змінив станції призначення ешелонам цієї дивізії. Одні були спрямовані в Красноград, інші – в Тарановку. І вже на кінець дня 15 травня частини 305-ї пд контратакували частини 6-го кк Червоної армії в районі Краснограда [17].

Немає сумніву, що введення у битву 21-го і 23-го танкових корпусів міг би зрвати усі заходи гітлерівців і докорінно змінити оперативну обстановку на харківському напрямі. Проте корпуси не були введені ні 14, ні 15, ні 16 травня [15].

Танкові корпуси знаходилися в цей час в 25-35 км від лінії зіткнення військ. В результаті з'єднання першого ешелону армії виснажили свої сили, і темп наступу різко знизився, хоча на кінець 15 травня, 411-а і 266-а сд просунулися на 7-11 км, вийшли до р. Берестова і форсували її в районі Охочає [13].

У ці дні з'єднання 6-го кк полуоточили Красноград і зав'язали бої на його околицях. Фронт наступу армійської групи перевищував вже 50 км. Для забезпечення лівого флангу групи,

16 травня в наступ перейшла 150-а сд 57-ї А. Введення ешелону розвитку успіху було відкладено до ранку 17 травня.

17 травня. О 5 годині у напрямку Тарановки почав висування 21-й тк. Після переправи через р. Берестову, о 8 годині перейшов в наступ 23-й тк в напрямку Нов. Водолаги. За день бойових дій обидва корпуси просунулися в північно-західному напрямку на 14-15 км, а стрілецькі дивізії – на 6 – 10 км. 6-й кк, не оволодів Красноградом з ходу і був вимушений в тяжких умовах перейти до облоги міста.

17 травня наступ проводився в обстановці, коли на південному фасі Барвенківського виступу Південного фронту велися важкі оборонні бої.

Противник кинув в наступ з району Краматорська, Слов'янська проти 9-ї і 57-ї армій Південного фронту 11 дивізій армійської групи «Клейст». Одночасно він почав наступати з району на схід від Харкова і на південь від Білгорода проти 28-ї А ПЗ фронту [9, с. 413]. Війська 9-ї А виявилися не підготовленими до відбиття удару. Співвідношення сил склалося на користь німців: по піхоті – 1:1,5; артилерія – 1:2; танкам – 1:6,5 [14].

Відбити такий потужний удар війська Червоної армії виявилися не в змозі. Їх оборона, що складалася з опорних пунктів із слабким інженерним обладнанням місцевості, мала глибину 3-4 км. Крім того, 9-а А, по якій війська вермахту завдали головного удару, оборонялася в широкій смузі (96 км). Тому вже в перший день наступу німцям вдалося прорвати оборону 9-ї А ПЗ фронту. В результаті ударів її авіації по допоміжному пункту управління і вузлу зв'язку армії управління військами порушилося. Її лівофлангові з'єднання з бою почали відходити за Сіверський Донець, а правофлангові – на Барвенково [15].

Щоб посилити війська Південного фронту, маршал С.К. Тимошенко наказав вивести з бою 23-й тк і направити його проти противника, що наступає. Через погану роботу штабу 6-ї А наказ танкістам був доведений із запізненням на 12 годин, тому введення у битву двох тк в смузі наступу 6-ї А, підготовлений 17 травня, був вже запізненным.

До полудня 18 травня наступ Червоної армії тривало в колишньому угрупованні і з колишніми завданнями.

Почуваючи себе упевнено, гітлерівці на барвенківському виступі йшли напролом. Загроза для військ Червоної армії бути відрізаними наростала з кожною годиною. А наступ на Харків, згідно з наказами маршала Тимошенко, не припинялося. Передові частини 6-ї А пробивалися до Мерефи, а рухомі групи генерала Л.В. Бобкіна – до Краснограда. Це був останній успіх південного ударного угруповання. Так, війська, що наступали, самі лізли в «мішок», який підготувало гітлерівське командування. У другій половині дня 19 травня стало ясно, що їм погрожує повне оточення [9, с. 413–414].

У цій обстановці Головнокомандувач ПЗ напрямком о 19 годині 19 травня віддав наказ на перехід до оборони на усьому Барвенківському виступі з тим, щоб зосередити основні сили на розгромі угруповання німців, що прорвалося, але знову, це рішення виявилось запізненным [10, с. 365].

Як же проходили бойові дії північного ударного угруповання?

12 травня. Найбільшого успіху добилися війська 21 і 38-ї армій. Їм вдалося прорвати головну смугу оборони і просунутися на глибину 6-10 км. Менш успішно наступала 28-а А, вона вклинилася в оборону противника лише на 2 км. Це пояснювалося не лише міцною обороною гітлерівців в її смузі, але і прорахунками штабу армії в управлінні військами.

Успішні дії військ північного ударного угруповання ПЗ фронту змусили німецького генерала Паулюса вживати термінові заходи для зміцнення оборони на ближніх підступах до Харкова. Головною ж реакцією на прорив військ Червоної армії стала підготовка потужного контрудару по лівому фланці ударного угруповання (38-а А). З цією метою з Харкова почали висування 3-я і 23-я тд і один піхотний полк вермахту [4].

Фронтowa розвідка виявила висування цих дивізій. Штаб фронту зробив правильний висновок про наміри противника, але обстановка в цілому оцінювалася недостатньо глибоко. Заходи були спрямовані лише на відбиття можливого контрудару і нічого не було зроблено для нарощування сили удару військ, що наступають. В цілому, командування фронтом діяло пасивно і, по суті, поступилося ініціативою гітлерівцям.

13 травня. 21-а А просунулася ще на 8-14 км і її з'єднання вийшли на рубіж М. Пристань, Муром, Високий [9, с. 412].

У смузі наступу 28-ї А вдалося оточити противника в Терновій [5, с. 5].

38-а А просунулася в південно-західному напрямку на 5 км. Проте в другій половині дня обстановка в її смузі різко змінилася. Противник силами 3-ї і 23-ї тд (500-1000 танків) і трьох полків 6-ї А генерала Паулюса, за підтримки авіації, наніс контрудар з району Приволля і Зарожне в загальному напрямку на Старий Салтів [18].

38-а армія вимушена була відійти за річку Вел. Бабка і по східному берегу перейти до оборони.

14 травня. Бойові дії прийняли виключно гострий характер. З'єднання 21-ї і 28-ї армій просунулися у своїх смугах наступу ще на 6-8 км. Фронт прориву розширився до 56 км. В центрі прориву війська просунулися на глибину 20-25 км [8, с. 96]. Були створені умови для введення у битву ешелону розвитку успіху 28-ї А, але це не було зроблено.

Таким чином, не був використаний ще один шанс для нарощування зусиль і протидії контрудару противника, розвитку успіху і наданні істотної допомоги 38-ї А, з'єднання якої з великою напругою відбивали атаки противника на р. Вел. Бабка [19].

Гітлерівське командування продовжувало зміцнювати оборону.

15 травня. Виконуючи вказівки командуючого військами фронту, основні сили північного ударного угруповання ПЗ напрямку перейшли до оборони [10, с. 365]. Спроба наступати частиною сил 21-ї і 28-ї армій була зірвана контратаками противника.

Стійкий опір військ Червоної армії не дозволив німецьким військам досягти істотних

результатів. Більше того, 175-а і 169-а сд 28-ї А знову перейшли в наступ і просунулися на 3-5 км. Командувач фронтом, побачивши зміни в обстановці, наказав відновити наступ: 21-а і 28-а армії повинні були виконати раніше поставлене завдання; 3-у гв. кк підготуватися до введення у бій на стику 21-ї і 28-ї армій; 38-й А слід було міцно обороняти займані рубежі [19].

Командування армійської групи «Клейст», вводячи нові сили і сміливо маневруючи з менш небезпечних напрямків на загрозові ділянки, вжило рішучі заходи для протидії наступу військ Червоної армії.

Командування Південно-західного фронту намагалося досягти мети операції по суті попередніми силами. Не вводилися у бій резерви, які були в його розпорядженні. Спроба відновити наступ без введення кавалерійського корпусу виявилася невдалою. Противник сам перейшов до наступальних дій і змусив війська ударного угруповання Червоної армії вести важкі оборонні бої і навіть відійти до Мурому. Був деблокований гарнізон в Терновій.

О 22 годині 17 травня штабу ПЗ фронту стало відомо про підготовлюваний удар противника з району Балаклеї в південно-західному напрямі силами 3-ї і 23-ї тд вермахту.

18 травня. Командувач військами фронту прийняв рішення з ранку відновити наступ в західному напрямку силами восьми дивізій і чотирьох тбр 28-ї і 38-ї армій з тим, щоб зупинити танкові дивізії противника. Але цей наступ, внаслідок недостатньої організації і масованих ударів німецької авіації, успіху не мав. Це виявилось в неодноразовому початку наступу з'єднань 28-ї і 38-ї армій, в несвоєчасному прибутті до району бойових дій 36-ї і 58-ї тбр і 277-ї сд [4, с. 139].

Подальші спроби наступати теж закінчилися безрезультатно.

Німецьке командування вирішило, перегрупувати сили, вогнем артилерії, танків і ударами авіації відбити черговий наступ військ Червоної армії, а потім розгромити їх контрударом двох танкових дивізій (до 140 танків) і шести піхотних полків. Таким чином, цього разу гітлерівці змінили тактику, надавши військам ЮЗ фронту почати наступ першими [5, с. 5].

Як показав хід бойових дій, це була влучно підстроена пастка.

20 травня. На світанку, 28-а А відновила наступ, який здійснювався успішно, до виходу в район Нескучне, де був зупинений потужним вогнем артилерії і танків 23-ї тд вермахту і ударами її авіації. О 12 годині німці нанесли контрудар по правофлангових з'єднаннях армії, які стали відходити в східному напрямку, оголяючи, тим самим, тили 21-ої армії [2, с. 123].

21-а армія, не отримавши вказівок про наступ, залишилася на раніше зайнятих позиціях.

На кінець 20 травня усі з'єднання суміжних флангів 21-ї і 28-ї армій з великими втратами відійшли на 10-15 км.

Так 20 травня закінчився наступ і північного угруповання Південно-західного фронту Червоної Армії.

21 травня. Гітлерівське командування призупинило наступ і почало виводити з бою 3-ю і 23-ю тд для подальшого їх перебазування в район, на північний захід від Балаклеї.

23 травня. Біля полудня, обидва німецькі угруповання – танкові дивізії Клейста і частини 6-ої армії Паулюса – з'єдналися в 10 кілометрах на південь від Балаклеї, відрізавши шлях відступу військам ПЗ фронту. Відрізани на захід від Сіверського Донця частини Червоної Армії спішно об'єднали в групу «Південь» [4, с. 469].

Висновки і пропозиції. Таким чином, наступ на Харків потерпів повний провал. Найважливішою причиною цього стало:

1. Наступ Південно-Західного фронту виявився ізольованим, не забезпеченим активними діями сусідніх фронтів.

Це дозволило противнику перекидати на харківський напрям сили з інших ділянок.

2. Великі прорахунки були допущені в оцінці сил і планів противника.

Його угруповання до початку операції виявилось значно потужніше. Не був розкритий задум німецького командування щодо ліквідації Барвенківського плацдарму.

В ході наступу розвідка часто несвоєчасно розкривала висунення резервів, перегруповання військ противника.

3. Штаб фронту у багатьох випадках діяв непрофесійно.

Ударні угруповання своєчасно не посилювалися, іноді навіть ослаблялися, дозволяючи німецькому командуванню маневрувати резервами і посилювати оборону своїх військ.

Збір інформації в ході бойових дій був організований слабо, що дозволило противнику нав'язувати свою волю командуванню ПЗ фронту.

Розпорядження Командувача ПЗ фронтом доводилися із запізненням, контроль за їх виконанням був не ефективний.

4. Недоліки в управлінні військами.

Вони проявлялися головним чином в низькій виконавчій дисципліні підпорядкованих військ і штабів.

5. Недостатньо чітко працював тил.

Ряд з'єднань залишилися без боеприпасів.

6. Погана підготовка військ їх злагодженість і відсутність бойового досвіду.

Наслідки цієї поразки під Харковом позначилися надалі під Сталінградом. Роздумуючи над цим, ще і ще раз приходиш до висновку, наскільки велика відповідальність командира (командуючого), який приймає рішення на ту або іншу операцію (бойові дії). Потрібне всебічне знання противника і твереза оцінка своїх сил, вибір місця і часу для нанесення удару.

Щоб бойовий досвід набув свою значущість для Збройних Сил України, необхідно, з одного боку, правильно оцінювати його, а з іншого – правильно використовувати у кожному конкретному випадку.

Вивчення військовими фахівцями Харківсько-Барвенківської операції Червоної армії сприятиме розширенню їх знань, розвитку творчого мислення, а також практичного значення під час ведення бойових дій підрозділами Збройних Сил України на сході України.

Список літератури:

1. Рєпін І.В., Феденко О.В. Оперативне планування наступу військ Південно-Західного напрямку Червоної армії у районі Харкова (квітень-травень 1942 р). *Молодий вчений*. 2017. № 3(43). 908 с.
2. Безсмертя. Книга Пам'яті України 1941–1945. Київ : Пошуково-видавниче агентство «Книга Пам'яті України», 2000. 944 с.
3. Муковський І.Т. Зв'язка і жертвовність: Українці на фронтах Другої світової війни. Київ : Пошуково-вид. агентство «Книга пам'яті України», 1996. 568 с.
4. Бешанов В. Год 1942 – «учебный» – Минск : Харвест, 2003. 624 с.
5. Быков К. Последний триумф вермахта. Харьковский котел. Москва : Яуза-пресс, 2009. 480 с.
6. Жуков Г.К. Воспоминания и размышления. Москва : Агентство Печати Новости, 1971. 702 с.
7. Василевский А.М. Дело всей жизни. Москва : Воениздат, 1989. 552 с.
8. Баграмян И.Х. Так мы шли к победе. Москва : Воениздат, 1977. 608 с.
9. История Великой Отечественной войны Советского Союза 1941-1945 в 6 т. / ред. комиссия П.Н. Поспелов (председатель) и другие. Москва : Воениздат, 1961. Т. 2. 682 с.
10. Советская военная энциклопедия в восьми томах, в 8 т. / ред. комиссия Н.В. Огарков (председатель) и другие. Москва : Воениздат, 1976. Т. 8. 687 с.
11. Сборник военно-исторических материалов Великой Отечественной войны. Выпуск 5 / Главное военно-научное управление Генерального Штаба Советской Армии. Военно-историческое управление. Москва : Воениздат, 1951. 120 с.
12. Всемирная история войн. Москва : АСТ; Минск: ООО «Харвест», 2006. 639 с.
13. Семитетко В.А. Харьковская катастрофа мая 1942. *Мир истории* (электронный журнал). 2008. № 1. URL: <http://www.historia.ru/2008/01/kharkov.htm>
14. Харьковское сражение (12-29.05.1942). Kharkov battle (12-29.05.1942).
15. Бегунов С.Ф. Что произошло под Харьковом в мае 1942 года. *Военно-исторический журнал*. 1987. № 10. 96 с.
16. Україна в полум'ї війни 1941-1945. Київ : Україна, 2005. 558 с.
17. Гальдер Ф. Военный дневник (1.10.1941-24.09.1942). Москва : Воениздат, 1971. Т. 3. 391 с.
18. Мартиросян А. Харьковский «котел». Трагедия по вине Хрущева и Тимошенко. URL: <https://telemax-spb.livejournal.com/124974.html>
19. Москаленко К.С. На Юго-Западном направлении. Воспоминания командарма. Книга I. Москва : Наука, 1969. 416 с.

References:

1. Riepin, I.V., & Fedenko, O.V. (2017). Operativne planuvannia nastupu viisk Pivdenno-Zakhidnoho napriamu Chervonoj armii u raioni Kharkova (kviten-traven 1942 r). [Offensive operational planning of the South-West direction of the Red Army in the Kharkiv area (april-may 1942)]. *Molodyi vchenyi*, no 3(43), 908 p.
2. Bezsmertia. Knyha Pamiati Ukrainy 1941–1945. [Immortality. Memory book of Ukraine 1941-1945] (2000). Kyiv : Search and Publishing Agency “Memory book of Ukraine”. (in Ukrainian)
3. Mukovskiy, I.T. (1996) Zvytiaha i zhertovnist: Ukraintsi na frontakh Druhoi svitovoi viiny [Cruelty and Sacrifice: Ukrainians on the Fronts of World War II]. Kyiv: Search and Publishing Agency “Memory book of Ukraine”. (in Ukrainian)
4. Beshanov, V. (2003). Hod 1942 – «uchebniy». Minsk : Harvest.
5. Bykov, K. (2009). Posledniy triumf vermakhta. Khar'kovskiy kotel [The last triumph of the Wehrmacht. Kharkov encirclement]. Moscow : Yauza Press.
6. Zhukov, H.K. (1971). Vospomynaniya y razmyshleniya [Memoirs and Reflections]. Moscow : Printing Agency News.
7. Vasilevskiy, A.M. (1989). Delo vsey zhizni [The Work of whole Life]. Moscow : Milpublishing.
8. Bagramyan, I.Kh. (1977). Tak my shli k pobede [So we went to victory]. Moscow : Milpublishing.
9. Istoriya Velikoy Otechestvennoy voyny Sovetskogo Soyuz 1941-1945 v 6 t. (1961). [The history of the Great Patriotic War of the Soviet Union 1941-1945 in 6 vol.]. Moscow : Milpublishing.
10. Sovetskaya voyennaya entsiklopediya v vos'mi tomakh, v 8 t. (1976). [Soviet military encyclopedia in eight volumes, in 8 vol.]. Moscow : Milpublishing.
11. Sbornik voyenno-istoricheskikh materialov Velikoy Otechestvennoy voyny. Vypusk 5 / Glavnoye voyenno-nauchnoye upravleniye General'nogo Shtaba Sovetskoy Armii. Voyenno-istoricheskoye upravleniye (1951). [Collection of military historical materials of the Great Patriotic War. Issue 5 / The main military scientific directorate of the General Staff of the Soviet Army. Military Historical Administration]. Moscow : Milpublishing.
12. Vsemirnaya istoriya voyn (2006). [World War History]. Moscow : AST, Minsk : ООО Harvest.
13. Semitetko, V.A. (2008). Khar'kovskaya katastrofa maya 1942 [Kharkov catastrophe in May 1942]. *World of history*. № 1. URL: <http://www.historia.ru/2008/01/kharkov.htm>
14. Khar'kovskoye srazheniye (12-29.05.1942) [Kharkov battle (12-29.05.1942)]. URL: <http://wwii-soldat.narod.ru/OPER/ARTICLES/017-kharkov.htm>
15. Begunov, S.F. (1987). Chto proizoshlo pod Khar'kovom v maye 1942 goda [What happened near Kharkov in May 1942]. *Military History Journal*. № 10. 96 p.
16. Ukrayina v polum'yi viyny 1941-1945 (2005). [Ukraine in the flames of war 1941-1945]. Kyiv.
17. Gal'der, F. Voyennyi dnevnik (1.10.1941-24.09.1942) (1971) [Halder F. Military Diary (1.10.1941 – 09.24.19.1942)].
18. Martirosyan, A. Khar'kovskiy «kotel». Tragediya po vine Khrushcheva i Timoshenko [Kharkov «encirclement». The tragedy caused by Khrushchev and Tymoshenko]. URL: <https://telemax-spb.livejournal.com/124974.html>
19. Moskalenko, K.S. (1969). Na Yugo-Zapadnom napravlenii. Vospominaniya komandarma. Kniga I [Moskalenko K.S. In the South-West direction. Memoirs of the commander. Book I].